

**Rauf Sultanov,
Nərminə Sadıqova,
Ülviyyə Ataşova**

**“Bakı Universiteti”
nəşriyyatı**

**Ali məktəblər
üçün dərslik**

ÜMUMİ EKOLOGİYA

Bakı-2010

MÜNDƏRİCAT

	Müqəddimə (Azərbaycan və ingilis dillərində)	3
	Giriş (Azərbaycan və ingilis dillərində)	6
I Bölmə.	Ekologiya elminin inkişafı tarixi	13
	Ekologiya elminin inkişaf tarixi və müasir problemləri.....	13
	Azərbaycanda ekologiya elminin inkişaf tarixi	23
II Bölmə.	Biosfer və onun quruluşu	34
	Biosfer haqqında anlayışın mahiyyəti	34
	Biosferin həyati əlamətləri	43
	Vernadskinin biosfer haqqında nəzəriyyələri. Canlı maddələrin təsnifatı	50
	Biosferin Günəş və kosmik radiasiyadan asılılığı	57
	Biosferin bioloji keyfiyyət müxtəlifliyi.....	63
	Bəşəriyyətin avtotrofluq anlayışı	64
	İnsanın biosferə təsiri	67
	Həyat – termodinamik prosesdir.....	75
III Bölmə.	Ekoloji amillər və orqanizm	79
	Ekoloji amillər və mühit.....	79
	Abiotik amillər.....	83
	Biotik amillər	90
	Antropik və antropogen amillər	92
	Heyvanların və bitkilərin ekologiyası	93
	Təbii proseslərin ritmikası.....	95
IV Bölmə.	Ekoloji populyasiya	99
	Populyasiya anlayışının mahiyyəti	99
	Populyasiyanın sayı və sıxlığı	99
	Populyasiyanın miqراسiyası, ölümü, çoxalması.....	100
	Populyasiyanın yaş tərkibi və sayının dəyişməsi.....	102
V Bölmə.	Geo və biosistemlər	105
	Biosenoz, ekosistem və geosistem anlayışlarının mahiyyəti	105
	Ekosistemin məhsuldarlığı və enerji axını	106
	Biogeosenoz və onun quruluşu.....	110
	Müstəqil ekoməkan haqqında anlayış	115
	Orqanizmlərarası biotik münasibətlər	116
	Biogeosenozların ekosistem inkişafı	119
	İnsan fəaliyyətinin biogeosenozlara təsiri	120
	Ekosistem və turşulu yağışlar	128

VI Bölmə. Respublikanın ətraf mühitinin ekoloji durumu	
və onun problemləri	133
Respublika ərazisində çayların ekoloji durumu	133
Xəzərin ekoloji resursları və ekoloji problemləri	142
Azərbaycanda litosferin ekoloji vəziyyəti və problemləri	153
Azərbaycanda atmosferin ekoloji vəziyyəti və problemləri.....	155
VII Bölmə. Cəmiyyət və təbiətin qarşılıqlı əlaqəsinin ekoloji xüsusiyyətləri	162
Cəmiyyət və təbiətin qarşılıqlı əlaqəsi	162
Təbiətlə cəmiyyətin qarşılıqlı əlaqələrinin müxtəlif mərhələləri	162
Təbiətdən istifadənin növləri və onun effektivliyi	168
Təbii resurslar və onların təsnifatı	175
Təbiətin mühafizəsinin prinsipləri və qaydaları	179
Quruda, okean və dənizlərdə təbii ehtiyatların istifadəsi və ehtiyat təminatı	181
Su ehtiyatlarının mühafizəsi və səmərəli istifadəsi	183
Torpağın, atmosferin, heyvan və bitki aləminin, mineral ehtiyatların səmərəli istifadəsi və mühafizəsi	186
Resursların dövrləri və onların optimallaşması.....	193
Mühafizə olunan ərazilərin və obyektlərin təsnifatı, əhəmiyyətliyi və perspektivləri	195
VIII Bölmə. Ətraf mühit və enerji	197
İnsanın təsərrüfat fəaliyyəti və ətraf mühit	197
Ətraf mühit üçün qəzanın nəticələri	203
Dağ-mədən, metallurgiya, kimya sənayesi və ətraf mühit ..	206
Kənd təsərrüfatı və ekologiya.....	209
Nəqliyyatın ətraf mühitə təsiri	214
Rekreasiyanın təbii mühitə təsiri	216
Ətraf mühitə antropogen təsirin nəticələri.....	219
Ətraf mühitə texnogen təsirlər	221
Tullantıların yığılma problemi və təkrar emalı	222
Nəqliyyatın, kənd təsərrüfatı və sənayenin ekologiyalaşması	224
Ətraf mühiti qorumaq – ən vacib sosial məsələdir	228
Cəmiyyət və təbiət, fəlsəfə və etika arasında əlaqə.....	231
Ekoloji nəzarət: ətraf mühitin monitorinqi, ekoloji ekspertiza	233

IX Bölmə.	Bəşəriyyətin ekoloji problemləri.....	243
	Qlobal problemlərin və proqnozların mahiyyəti.....	243
	Təbii resursların tükənməsi və Suraufnizm nəzəriyyəsi	246
	Ərzaq məhsullarının istehsalı problemi.....	256
	Demografik vəziyyət və onun perspektivləri.....	259
	Səhrələşmə, iqlimin istiləşməsi, ozon dəliyinə yaranması, atom enerjisinin təsiri, Dünya Okeanının çirklənməsi.....	263
	Bitki və heyvanat aləminin növ müxtəlifliyinin qorunması.....	267
	Lokal ekoloji problemlər	267
	Təbii bölgələrin və dənizlərin ekoloji problemləri.....	271
	Təbiəti qorumaq sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq, hüquq və təbiəti mühafizə	276
	Davamlı inkişaf konsepsiyası	282
	Qlobal istiləşmə və onun nəticələri	284
X Bölmə.	İnsan ekologiyası.....	290
	İnsanın təbiətdə yeri. Təbiət və insan.....	290
	İnsan orqanizminə təsir edən mühit	290
	İnsan və bioritmlər.....	292
	Texnogen faktorların insana təsiri	293
	Sağlamlığın ekocoğrafi problemləri	294
XI Bölmə.	Ekoloji təhsil və tərbiyə	296
	Sosial ekologiya və ekoloji təhsilin ümumi problemləri.....	296
	Ekomodəniyyət və ekologiya.....	299
	Ekotərbiyənin və təhsilin metodiki məsələləri və prinsipləri.....	302
	Ekoloji informatika	307
XII Bölmə.	Biotexnologiya və bioloji müxtəliflik	312
	Bioloji müxtəlifliyin və genetik ehtiyatların ekologiyası.....	313
	GMO və məhsulların təhlükəsi	315
	Əlavələr	323
Əlavə 1.	Azərbaycanın Dövlət Təbiət Qoruqları, Yasaqlıqları və Milli Parklar.....	323
Əlavə 2.	Əsas ekoloji terminlərin izahı.....	352
	Ədəbiyyat	377
	Mündəricat	380